

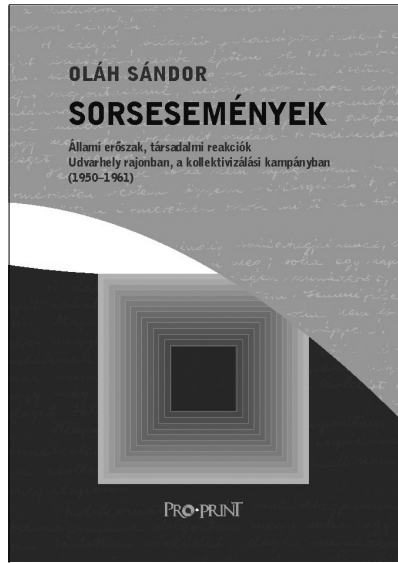
Zsidó Ferenc

KARTOTÉKOK, SORSOK

Oláh Sándor társadalomkutató új, *Sorsesemények*¹ című kötete jól példázza, a (közel)múlt feltárása esetén milyen hatékony az írott és szóbeli források együttes vizsgálata, hogy a történelemtudománynak mennyire megkerülhetetlen területe az oral history, hogy az aktív résztvevők (elszenvedők) visszaemlékezései, alulnézeti történelme a különböző írásos feljegyzésekkel összevetve alkothat teljes képet egy adott korszakról, jelenségről.

A könyv témája a kommunista hatalom és a vidéki társadalom viszonyulásának alakulása a kollektivizálás, kulákosítás időszakában, Udvarhely rajonban. Amint a szerző hangsúlyozza, a kollektivizálás, vagyis a magántulajdon felszámolása a paraszti társadalomban olyan mélyre ható társadalmi átalakuláshoz vezetett, melynek hatása máig érezhető. A kulákosítás intézményesített tulajdonfosztás volt, ugyanakkor – erre a fontos szempontra is felhívja a figyelmet Oláh Sándor –, mivel a kulákság kritériumait nem definiálták egyértelműen, ez lehetőséget biztosított, hogy

„...a helyi pártkáderek részéről tág tere nyíljon a manipulációnak, a bosszúállásnak és önkényeskedésnek”, vagyis a történéseknek van egy nagyon is személyes emberi dimenziója is. Amint erre a kutató rámutat, a tulajdonfosztás, a gazdasági korlátozások mellett társadalmi kirekesz-

1 Oláh Sándor: *Sorsesemények. Állami erőszak, társadalmi reakciók Udvarhely rajonban, a kollektivizálási kampányban (1950-1961)*. Csíkszereda, 2024, Pro-Print Könyvkiadó.

tettség, megbélyegzés is osztályrésze volt a kulákoknak, ami identitás-problémákhoz vezetett: „A volt kulák családok tagjaival folytatott beszélgetéseink alkalmával azzal szembesültünk, hogy az elkövetők és az áldozatok történeteit részben ma is hallgatás övezheti: a traumafeldolgozó kibeszélésnek akadályai lehetnek.”

A szerző a szóbeli források (interjúrészletek) mellett a fellelhető írott forrásokat is felhasználta, levéltári és irattári anyagokat: Udvarhely Rajon Néptanácsa, a Magyar Autonóm Tartomány Néptanácsa által kiállított jegyzőkönyveket, kuláklistánkat, határozatokat, „referátokat”, ezen intézményekhez címzett felmentési kérelmeket, stb.

A szóbeli forrásanyag bőséges: Oláh Sándor számos olyan személyt keresett meg és szólaltatott meg, aki átélte ezt az időszakot (többségük gyermek/ifjú volt ekkor), ezeket az interjúkat (ahogy a szerző nevezi: megéléstörténeteket) minimális szerkesztéssel teszi közzé a kötetben: megdöbbentő sorseseemények körvonalazódnak bennük. A megszólaltatottak maguk is direkt érintettjei voltak a kollektivizálásnak, hisz a hatalom kitüntetett figyelmet szentelt a fiatalok átnevelésének, például tiltotta a vallásoktatást, stb., a kulákgyerekeket pedig egyszerűen kizárták az iskolákból (illetve a családokat zsarolták gyermekeik kizárásával).

A kötet legszívszorítóbb fejezete az „*Engem a szégyenletes kuláklistánról törüljön*” című, amely megmutatja az érintettek kiszolgáltatottságát, megalázottságát, szorult helyzetüket. A gyakorlat szerint sokan, akik úgy érezték, indokolatlanul váltak kukákká, kérvényezték a listáról való törlésüket, a kérést egy erre kijelölt bizottság letárgyalta, majd egy „referat”-ban kimondta a végső döntést. A kérések közül jó néhányat eredeti kéziratos formában közzétesz Oláh Sándor a kötet mellékletében. Fontos adalékokat találunk ezekben arra nézve is, hogy milyen válogatott módszerekkel kínozták, büntették, zsarolták a hatalom a kulákokat (amint a szerző hangsúlyozza, ezek a hivatalos iratokban nincsenek közzétéve, a hatalom vigyázott arra, hogy ne fedje fel módszereit). Íme egy részlet egy „referat”-ból, mely eklatánsan példázza a hivatalnokok demagóg szakzsargonját: „Gagy Domokos, szentábrahámi lakos 1947 előtt hűséges hazafia volt a kapitalista társadalomnak. (...) Családja is rendszerellenes magatartást tanusít. A komisszió véleménye az, hogy maradjon továbbra is kuláknak.”

A kötetnek egy komplett esettanulmány, életútfeldolgozás is része, mégpedig a Toldi Miklósé, nyilván, nem Arany János művének hősről van szó, hanem névrokonáról, akit az 1950-es években kuláknak bélyegeztek, és mivel nem működött együtt a „szervekkel”, börtönbe került, stb.: kalandos életút, regénybe kívánczó.

A könyv arra is kitér, hogy nem csupán a parasztság szenvedte meg ezt az időszakot, hanem kisiparosok, kiskereskedők, sőt, hivatalnokok, értelmiségiek is válhattak kulákká (különleges jövedelmet biztosító vagyontárgyak vagy idegen munkaerő alkalmazása miatt). Részlet egy felmentési kérelemből: „Alulirott, Gyulai Árpád unitárius lelkész, 58 éves korondi lakos, tisztelettel kérem a rajoni Néptanácsot arra, hogy alábbi fellebbezésemet tegye mérlegelés tárgyává s a kulákság alól engemet mentsen fel. (...) kvótán felül még egy fél mázsa árpát kellett beadnom, pedig nekem alig maradt ugyanannyi, hogy feleségemtől legújabbán megvonták tanítónői nyugdíját és vele súroltatták fel a Milícia helyiségét...” A leírásban egyértelmű „túlkapásról” van szó – ezt az eufemizmust használta a korabeli hatalom, ha egyáltalán szóba kerültek a visszaélései. Az ehhez hasonló részletek, visszaemlékezések, vallomások a kézzelfogható valóság kategóriájába emelik a halott múltat, felmutatva, hogy a tények, számok, statisztikák mögött emberek, életek, sorsok vannak. A dokumentumfeldolgozás, tényfeltárás mellett ezt tartom Oláh Sándor könyve legfőbb erényének.

Menedék